

novi društveni pokreti

Ljubiša despotović

Govoriti o društvenim pokretima uopšte, a posebno o novim društvenim pokretima, poželjno je iz više razloga. Društveni pokreti su po svom karakteru, načinu organizacije, vremenu pojavljivanja, ciljevima za koje se zalažu i načinu na koje ih žele ostvariti (realizovati) relativno nova i specifična društvena, kulturna i politička pojava. Njihovo pojavljivanje i izlazak iz društvene i političke anonimnosti, omogućio je kapitalistički način proizvodnje života i njemu imanentan karakter organizacije države i društva. Pojavom proletarijata otvoren je proces nastanka i grupisanja društvenih pokreta bilo u okvirima klasne pripadnosti, ili van nje. Mogućnost individua da »stvarno« proizvodni, i barem formalno bude slobodna unutar društvene zajednice, pružala je i svakim danom se potvrđivala kroz mogućnost grupisanja i samoorganizovanja velikog broja ljudi u skladu sa sopstvenim potrebama i interesima. I ako političkim sredstvima ometana i osporavana, samoorganizacija ljudi i težnji za rešavanjem brojnih društvenih problema, značajno je rasla kako po brojnosti društ. pokreta, tako i po lepezi novih problema koje je otvarala tražeći njihovo autentično razrešenje. Društveni pokreti kao simbol kolektivne akcije i svesti, sve više postaju i predstavljaju »savest čovečanstva« sublimišući u sebi sva individualna nastojanja usmerena u pravcu autentičnog i legitimnog isceljenja »na smrt bolesne moderne civilizacije«.

Distinkcije koje ćemo učiniti između društ. pokreta i političkih partija, pre svega su u funkciji otklanjanja postojećih nedoumica, te bližeg određenja samih društ. pokreta. I ako se od polit. partija razlikuju po unutrašnjoj strukturi i načinu delovanja, mnogi društveni pokreti bili su im preteča i osnova za formiranje, ili su pak predstavljali a i danas predstavljaju »široku bazu« za »regutovanje« njenih novih članova. Kao što smo ranije napomenuli osnovne razlike na realaciji partija – pokret, mogle bi se smestiti u oblast organizovanja i oblast praktičnog delovanja jednih i drugih.

a) za razliku od polit. partija, društ. pokreti imaju mnogo slobodniju, jednostavniju i fleksibilniju organizacionu strukturu. Ona je promenljiva i nehijerarhijska, sa neformalnim i neposrednim vezama unutar nje.

b) po načinu delovanja društ. pokreti su mnogo »difuzniji«, elastičniji, te radikalno reformistički (u smislu bitne usmerenosti i orijentisanosti na jedan ili grupu sličnih problema, tražeći njegovo korenito razrešenje).

za razliku od pomenutih neke od opštih odrednica društ. pokreta nedvosmisleno ukazuju na njihov karakter, odvajajući ih i

formalno i suštinski od političkih partija. Neke od njih ukratko ćemo izložiti:

- javnog su karaktera i u svom programskom i u akcionom smislu,
- nisu formalizovani, i ne teže totalnoj dominaciji nad »ličnošću svojih pripadnika«

- »transfunktionalnog« su karaktera u smislu prevazilaženja postojeće klasne, slojne i profesionalne strukture (stratifikacije) društva, ne grupišući se po funkcionalnom principu, nego shodno problemu koji ih pokreće na akciju,

- bitno su problemski usmereni, što znači da nisu okrenuti totalnoj društvenoj promeni, nego samo jednom njenom delu ili segmentu,

- u najvećem delu su društvenog karaktera, s ciljem revitalizacije i reafirmacije civilnog društva, a ne preuzimanja političke vlasti ili nekog drugog cilja moći,

- shodno spontanoj i »labavoj« organizaciji, »diskontinuelnog« su karaktera, burno i brzo nastajući, ali isto tako brzo i nestajući sa svetsko istorijske pozornice. 1)

Treba napomenuti da tzv. novi društ. pokreti izrastaju prevashodno na tlu redukovano i dehumanizovanog sistema potreba modernog društva, predstavljajući njegovu radikalnu negaciju, transcendirajući okvire jedne države ili kontinenta, internacionalizujući se kao i sami problemi za čije rešavanje se zalažu.

I pored nekoliko zanimljivih i teorijski relevantnih radova na planu izučavanja društvenih pokreta koji su se pojavili u poslednje vreme), fenomen novih društ. pokreta nedovoljno je istražen i spoznat. Komparirajući ih sa društ. pokretima 60-ih godina uz pomoć A. Heler i F. Fehera, samo delom ćemo pokriti saznanju »prazninu« u ovoj oblasti.

60-im godinama

- usmereni protiv potrošačkog društva i njemu svojstvenog sistema potreba i vrednosti,
- dominacija političkih problema
- usmereni protiv otuđenja i autoritarnosti,
- zahtevi za samoupravljanjem,
- nasilni i militantni,
- sloboda kao najviša vrednost

Društveni pokreti u:)

80-im godinama

- usmereni protiv »produktivizma« i njegovih razornih posledica uništenja prirode i čoveka,
- dominacija društvenih problema
- usmereni protiv »polucije i kontaminacije«,
- samoupravljanje kao deo prakse pokreta,
- nenasilni i pacifistički,
- život kao najviša vrednost,

Razlike između društ. pokreta 60-ih i 80-ih godina, nisu tako oštre kao što su u ovako opoziciono-tipskom modelu date, ali ipak evidentne i nezanemarljive. One se ponegde jasno očitavaju i ističu, a ponegde samo naslućuju ili nekim drugim manifestnim oblikom posredno naznačuju. Ukazujući na ove razlike V. Pavlović ističe: »Nastavimo li analizu u ovom smislu i sa narednim pobrojanim karakteristikama, utvrdićemo da razlike između pokreta 60-ih i pokreta iz 70/80-ih nisu tako oštre i duboke kao što se to na prvi pogled može zaključiti iz komparacije koju nam nude F. Feher i A. Heler«).

Evidentno je da je razvoj »ekološke svesti usmerio »pravac udara« protiv »logike industrijalizma i produktivizma«, ali radikalno suprostavljanje »konzumerizmu«, »produktivizmu«, znači prenebrežavanje osnovnog izvorišta i jednog i drugog a to je kapitalistički način proizvodnje. Laviranje društvenih pokreta između jedne krajnosti (konzumerizam) i druge krajnosti (produktivizam) još uvek ne znači da je osporena i do krajnosti dovedena njena osnovna društ.-ekonomska podloga (postojeći način proizvodnje) i sa njom sve ono što je čini nehumanizovanom. Konstatacija da su društ. pokreti 80-ih godina napravili bitan pomak u pravcu depoli-

tizacije svog delovanja, za razliku od naprimer studentskog pokreta 60-ih godina, ipak znači bitno ulazjenje u »sferu političkog« i pokušaj uređenja međusobnih odnosa. Stav da su društ. pokreti 80-ih nenasilni i pacifistički samo je delom tačna, mnogi njeni delovi okreću se radikalnom ekstremizmu ne prezajući ni od terorističkih akcija u borbi za »svoje ciljeve«. Otklon od slobode ka životu kao najvišoj vrednosti, neki autori su protumačili kao korak »u desno«, u pravcu svojevrstnog neokonzervativizma i zanemarivanja onih humanističkih vrednosti čiji je simbol i sinonim sloboda. »Optuživati« društvene pokrete za konzervativizam i prizemni pragmatizam opravdan je samo u onoj meri u koliko su oni zaista nosioci takvih tendencija. Društvena istraživanja koja predstoje, nadamo se razrešice i ovu »zagonetku«.

1) »Marksistička misao« br. 4/86. tematski broj posvećen novim društ. pokretima, autori: Z. Golubović, T. Mastnak, D. Vujadinović, V. Pavlović, Lj. Kljajić, G. Tomić, i E. Arato.

2) Šire videti u: R. Bahro, »From Red to Green« Veso, London 1984., a. Turen, »Sociologija društvenih pokreta« Radnička štampa, Beograd 1983.

3) »Marksistička misao« časopis br. 4/86., str. 72.

4) isto, str. 73.